

ПРЕХОДЪТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В РЕГИОН СТАРА ЗАГОРА

Регион Стара
Загора в контекста
на политиките за
устойчив преход

DUST

Democratising
jUst
Sustainability
Transitions

КОЛОФОН

Автори: Теа Турлакова, Калина Цолова.

Дизайн: Institute for Urban Excellence.

Обложка на корицата: Георги Янакиев,

Сините камъни, 1999.

Художествено оформление: OOZE architects

& urbanists. С подкрепата на Малгожата

Рибак, Технически университет Делфт.

Тази публикация е изготвена като част от проекта „Демократизиране на преходите към устойчивост“ (DUST).

Съфинансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската комисия. За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито Европейската комисия.

Участващи партньори:

Този проект е получил финансиране от програмата за научни изследвания и иновации „Хоризонт Европа“ на Европейския съюз по споразумение за отпускане на безвъзмездна финансова помощ № 101094869.

СЪДЪРЖАНИЕ

колофон	2
Съдържание	3
Цел и обхват на документа	4
Местен контекст	5
Препоръки от общността в региона на Стара Загора	6
Относно образованието и уменията	8
Относно икономическата диверсификация и качествената заетост	10
Относно социалната справедливост и благосъстоянието на общността	12
Бъдеще на общността и политиката: Визуализиране на различни пътища	14
Въображаеми вероятни бъдещи развития	14
Въображаеми предпочитани бъдещи развития	16
Бъдеще на политиките	18
Териториални столици	20
Изготвяне на изявления от констатациите на семинара	23
Оценка на регионалното обществено мнение	24
Пет бързи факта за обсъждането на Pol.is в Стара Загора	24
Консенсусни изявления	25
Какво следва?	27
Регионални лаборатории за бъдеща грамотност: Процес стъпка по стъпка	28
Подготовка на сцената	30
Защо преходите към устойчивост, водени от общността, са важни?	30
Какво е текущото състояние на прехода към устойчивост в Стара Загора?	30
Защо местната общност е по-слабо ангажирана с прехода на Стара Загора?	30
Проектът DUST на Horizon Европа и регионални лаборатории за бъдеща грамотност	32
Анекс	34

ЦЕЛ И ОБХВАТ НА ДОКУМЕНТА

Настоящият документ очертава очакванията, притесненията и стремежите на гражданите в регион Стара Загора, България, относно бъдещата посока на справедливия преход от изкопаеми горива. В него се съпоставят гледните точки на местните общности с доминиращите до момента публични политики и се поставя гласът на хората от региона в по-широкия контекст на националните и европейските мерки за преход.

В рамките на проекта DUST по програма „Хоризонт Европа“ Регионалните лаборатории за информираност за бъдещето (Regional Future Literacy Labs – RFLs) в Стара Загора обединиха граждани, представители на публичната власт и местни заинтересовани страни с цел да бъдат разгледани основните предизвикателства и възможности по пътя към декарбонизацията. Общности, които традиционно остават слабо представени в процесите на формиране на политики – включително жители на по-малки градове и села, младежи и други уязвими групи – бяха активно ангажирани чрез семинари, интервюта, дигитални платформи за обществено обсъждане и наблюдение. Техният принос ясно показва, че политиките за справедлив преход следва да отговарят на конкретни местни потребности, като достъпен и надежден обществен транспорт, свързващ градовете Раднево и Гълъбово с останалата част от региона Стара Загора, качествени услуги за грижа за децата, които да позволят на семействата да останат и да се развиват в региона, както и устойчиви и сигурни работни места, способни реално да заместят заетостта във въглищната индустрия.

Този документ е насочен към три основни целеви групи:

- 1. Политици и вземащи решения на европейско, национално, регионално и местно равнище**, които следва да гарантират, че стратегиите за преход отчитат в достатъчна степен конкретните предизвикателства, възможности и потребности на общностите в регион Стара Загора.
- 2. Организации на гражданското общество и неправителствени организации**, чиято роля е да укрепват и усилват гласа на онези групи, които традиционно остават най-слабо ангажирани в процесите на формиране на политики.
- 3. Гражданите на региона**, които следва да повишават информираността по въпросите на справедливия преход и да насърчават диалог между различните местни общности, особено сред хората и групите, които са най-силно засегнати от индустриалната трансформация

МЕСТНИ ОБСТОЯТЕЛСТВА

Стара Загора е най-големият въглищен регион в България, чиято икономика е тясно обвързана с енергийния комплекс „Марица Изток“, който осигурява около 30% от електроенергията на страната. Секторът осигурява пряка заетост на около 20 000 души, а допълнителни 80 000–100 000 души са непряко заети чрез подизпълнители, услуги и вериги за доставки. Комплексът обхваща три общини: Раднево, Гълъбово и Стара Загора, което прави бъдещето му централно за социално-икономическата стабилност на по-широкия регион.

Европейската комисия одобри Териториалния план за справедлив преход на България, като отпусна 1,2 милиарда евро за Стара Загора, Перник и Кюстендил. В Стара Загора средствата включват 60 милиона евро за енергийно ефективно обновяване на сгради, 36,5 милиона евро за обучение и преквалификация на миньори и работници в електроцентрали, както и ресурси за рехабилитация на повече от 2000 хектара земя за възобновяеми енергийни източници и индустриални зони.

Въпреки тази подкрепа, регионът е изправен пред сериозни предизвикателства: замърсяване на въздуха и почвата около Раднево и Гълъбово, зависимост от една-единствена индустрия и социално напрежение. Протестите на работниците през 2023 г. подчертаха опасенията от загуба на работни места, подчертавайки необходимостта от справедлив, прозрачен и приобщаващ преход, който осигурява препитание, като същевременно постига целите за климата.

В Стара Загора разговорите как ще протекат промените често се водят от националните власти, големи енергийни компании и общински институции, докато гласовете на по-малките градове, села и местни обществени групи остават нечути. Много жители се чувстват отдалечени от процесите на вземане на решения и нямат достъп до информация за Териториалните планове за справедлив преход. Ограничените възможности за участие в процеса на изготвяне на политики, съчетани с ниско доверие към институциите и опасения, че финансирането няма да достигне до обикновените хора, намаляват мотивацията за ангажираност. Тези пречки крият риск да бъдат пренебрегнати ценни местни знания и опит на общностите, които са от съществено значение за изграждането на справедлив и ефективен преход.

Справедливият преход в регион Стара Загора е много повече от промяна в енергийния модел – той представлява дълбока социална и икономическа трансформация за региона. Постепенното извеждане от експлоатация на въглищата и преструктурирането на свързаните с тях индустрии пряко засягат хиляди работници, техните семейства и по-широката местна общност. За да бъдат тези промени справедливи и ефективни, политиките следва да стъпват върху местните реалности и да се формират с активното участие на гражданите. Подходите, водени от самите общности, гарантират, че стратегиите за преход отговарят не само на националните и европейските климатични цели, но и на ежедневните потребности на хората – заетост, образование, здравеопазване и качество на живот. Активното ангажиране на гражданите изгражда доверие, повишава устойчивостта и прави прехода по-приобщаващ, особено за групите, които често остават извън процесите на вземане на решения.

ПРЕПОРЪКИ ОТ гражданите на РЕГИОН СТАРА ЗАГОРА

Регионалните лаборатории за информираност за бъдещето, проведените работилници, интервюта, наблюденията на място и дигиталните обсъждания чрез платформата Pol.is предоставиха уникална възможност да се чуе пряко гласът на гражданите на Стара Загора и техните очаквания от справедливия преход. Разговорите разкриха съчетание от тревога и прагматизъм: от една страна, хората се опасяват от загубата на сигурни работни места в секторите, свързани с въглищата, от продължаващата емиграция на младите хора и от неравния достъп до възможности; от друга страна, те възприемат прехода и като шанс за модернизирание на образованието, диверсифициране на икономиката и укрепване на местните общности. Във всички формати на обсъждане участниците подчертаха, че преходът трябва да бъде справедлив и прозрачен, с ясни и видими доказателства, че средствата от Европейския съюз и националния бюджет достигат до работниците, семействата и малките предприятия в региона, а не остават концентрирани в големи компании или централни институции.

Тези лаборатории помагат на гражданите да си представят и да се подготвят за бъдещето, увеличавайки капацитета им за адаптация. Те целят:

- 1. Повишаване на осведомеността за въздействието на местните политики**
- 2. Изграждане на доверие между гражданите и институциите**
- 3. Интегриране на местните знания в политиките**
- 4. Осигуряване на платформа за изразяване на надежди и опасения**
- 5. Насърчаване на проактивно участие на гражданите в съвместното създаване на политики**

Гражданите подчертаха, че настоящите образователни и обучителни системи не са съобразени с уменията, необходими в новите зелени и цифрови сектори, което оставя младите хора неподготвени, а по-възрастните работници несигурни как да се адаптират. Те предупредиха за риска от преход, който води само до временна или несигурна работа, и вместо това призоваха за дългосрочни, достойни работни места със справедливо заплащане. Много от тях изразиха и липса на доверие в институциите, посочвайки слабата комуникация, ниската отчетност и опасенията, че преходните фондове няма да достигнат до тези, които най-много се нуждаят от тях. Освен икономическите опасения, хората повдигнаха въпроси, свързани с благосъстоянието: достъпът до здравеопазване, грижи за деца, грижи за възрастни хора и културен живот бяха разглеждани като основни части от това, което прави една общност жизнеспособна по време на промяна.

Гражданите не към тези въпроси поотделно. Вместо това, те последователно образованието, заетостта и справедливостта като три неразделни стълба на успешен преход. Образователната реформа и преквалификацията се разглеждат като предпоставки за подготовка на хората да се възползват от нови възможности; икономическата диверсификация и подкрепата за бизнеса са необходими, за да се създадат тези възможности; а социалната справедливост, прозрачността и услугите са от съществено значение, за да се гарантира, че всеки може да се възползва.

От тези данни се очертават три приоритетни области за стратегически действия:

- 1. Образование и умения** – реформиране на учебните програми в гимназиите, инвестиране в специализацията на учителите, преодоляване на цифровото разделение и създаване на силни партньорства между училищата и бизнеса, така че хората да бъдат подготвени за работните места и предизвикателствата на бъдещето.
- 2. Икономическа диверсификация и качествена заетост** – насърчаване на малките и средни предприятия и предприемачеството, привличане на инвестиции в нови сектори, гарантиране на достойна работа и осигуряване на програми за преквалификация, водещи до гарантирани работни места.
- 3. Социална справедливост и благосъстояние на общността** – превръщане на справедливостта във водещ принцип на прехода, осигуряване на прозрачност и граждански мониторинг при използването на средствата, инвестиране в социални услуги като здравеопазване, грижи за деца и културен живот, както и подкрепа на обществени мрежи, които укрепват солидарността и участието в целия регион.

В своята съвкупност тези три области отразяват най-важните очаквания на гражданите от справедливия преход: да разполагат с необходимите знания и умения, да имат равен достъп до професионални възможности и да бъдат третирани справедливо в рамките на самия процес. В следващите подраздели тези гласове са превърнати в конкретни препоръки към вземащите решения на местно, регионално и национално равнище.

“НЕКА ОБРАЗОВАНИЕТО Е КРАЙЪГЪЛНИЯ КАМЪК НА СПРАВЕДЛИВИЯ ПРЕХОД. ЗАСИЛВАНЕ НА СЪОТВЕТСТВИЕТО С ПАЗАРА НА ТРУДА, КРИТИЧНОТО МИСЛЕНЕ И ДИГИТАЛНАТА ГРАМОТНОСТ”

Участниците в Стара Загора последователно описаха образованието като въпрос на справедливост и основа за устойчивост в прехода. Много от тях подчертаха, че училищата и обучителните центрове подготвята адекватно младите хора и работниците за променящата се регионална икономика. Гражданите и представителите на общността отбелязаха голямото несъответствие между преподаваното и необходимите умения в секторите на възобновяемата енергия, цифровите индустрии и съвременните услуги.

Макар да се признават силните традиции на българската образователна система, участниците изтъкват дефицити в практическото обучение, адаптивността и творческото мислене, особено в подготовката

на работниците за преквалификация и на младите хора за бъдещи професии. Те призоваха за реформи, които да заложат на критично мислене, решаване на проблеми и медийна грамотност, особено в епоха, в която дезинформацията серазглежда като нарастваща заплаха. Дигитализацията на образованието беше широко подкрепена, но гражданите предупредиха, че цифровите различия остават, особено в селските райони.

Активисти от местните общности посочват важната роля на читалищата в градовете и селата като неформални центрове за повишаване на дигиталната грамотност, преквалификация и гражданско образование, които често компенсират липсата на добре обезпечени училища в селските райони. Това ясно подчертава необходимостта от многопластова образователна система, която обхваща както формалните институции, така и общностните мрежи и работните места.

За да се постигне равнопоставеност и готовност за бъдещето в регион Стара Загора, участниците настояват за инвестиции в подготовката на учителите, в дигитални инструменти и в по-тясно партньорство между училищата и бизнеса. Те възприемат образованието не само като средство за подготовка на хората за бъдеща заетост в променяща се икономика, но и като ключов фактор за изграждане на общности, способни активно да участват в планирането на прехода и да търсят отчетност от институциите.

Цитатите по-долу са споделени от участници в Регионалните лаборатории за информираност за бъдещето в Стара Загора:

“Училището трябва да бъде толкова разнообразно, че да предлага на децата разнообразие от теми... докато открият своето нещо. Своят талант.”

ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО И УМЕНИЯТА

Поставяне на професионалното образование като приоритет в засегнатите от въглищния преход общини. На вниманието на Министерството на образованието, Регионалната дирекция по образование, общините Раднево и Гълъбово и Министерството на труда и социалната политика: Да се модернизират и разширят професионалните гимназии в Раднево и Гълъбово с цел преквалификация на работещите в мините и електроцентралите за заетост в сфери като възобновяеми енергийни източници, строителство, логистика и поддръжка. Тези общини са изправени пред най-сериозни рискове от загуба на работни места и се нуждаят от целенасочени програми.

Интегриране на критичното мислене и дигиталната компетентност в регионалните учебни програми. На вниманието на Министерството на образованието, Регионалното управление по образование, училищата и педагогическите факултети: всички училища в област Стара Загора трябва да балансират уменията на пазара на труда с креативността и адаптивността. Пилотните програми могат да тестват нови методи на преподаване в училищата в град Стара Загора и след това да ги разширят в по-малките градове.

Засилване на ранното кариерно ориентиране в целия регион. На вниманието на Министерството на образованието, Регионалното управление по

образование, училищата и общините: въвеждане на структурирано кариерно ориентиране между 5 и 7 клас във всички общини, а не само в големите градски центрове. Ранното ориентиране следва да разширява хоризонтите на учениците, да предотвратява твърде ранната тясна специализация и да допринесе за ограничаване на младежкия отлив от региона.

Инвестиране в учители и обучители. На вниманието на Министерството на образованието и науката, педагогическите факултети и общините: Необходими са по-добро заплащане, възможности за професионално развитие и допълнителна подкрепа, за да бъдат задържани учителите в региона. Следва да се засилят компетентностите в областта на STEM, дигиталните умения и екологичното образование.

Подкрепа за местните културни центрове като центрове за обучение на възрастни. На вниманието на Министерството на културата, общините (особено в селските райони) и неправителствените организации: Да се осигури финансиране за читалищата в селата в Югоизточния регион за организиране на вечерни курсове по информационни технологии, чужди езици и дигитални умения. Това ще подпомогне жителите на селските райони и по-възрастните работници, които нямат достъп до формално образование в градовете.

Преодоляване на цифровото разделение в селата. На вниманието на Министерството на електронното управление, лекомуникационните оператори, общините и Регионалното управление на образованието: Да се даде приоритет на изграждането на високоскоростен интернет в селските райони, където слабата свързаност ограничава достъпа до онлайн образование. Необходимо е също да се осигурят достъпни устройства и обучения за ученици и възрастни хора.

“ИЗГРАДЕТЕ РАЗНООБРАЗНА РЕГИОНАЛНА ИКОНОМИКА СЪС СТАБИЛНИ И ДОСТОЙНИ РАБОТНИ МЕСТА”

За гражданите на Стара Загора заетостта е най-неотложният въпрос в рамките на справедливия преход. Съществуват сериозни опасения, че след постепенното извеждане на възлицата регионът може да загуби своята икономическа опора, а младите хора да бъдат принудени да го напуснат в търсене на по-добри условия на живот и реални възможности за работа. Участниците в работилниците на Регионалните лаборатории за информираност за бъдещето, интервютата и в обсъжданията чрез платформата Pol.is многократно подчертават, че създаването на работни места трябва да бъде водещ приоритет – но не каквито и да е. Те настояват за сигурна и справедливо заплатена заетост в Раднево, Гълъбово и в целия регион, която да даде на младите хора основание да останат, вместо да мигрират към София или в чужбина.

Гражданите са отворени към нови икономически посоки, но ясно подчертават, че инвестициите следва да носят реални ползи за местното население, а не единствено за външни инвеститори. Налице е силен обществен призив за подкрепа на малките и средните предприятия и на предприемачеството, като се надгражда върху утвърдените в региона индустриални умения и традиции в бизнес инициативата. Нови възможности за развитие се идентифицират в секторите на възобновяемата енергия, информационните технологии и дигиталните услуги, устойчивото земеделие, индустриите на кръговата икономика (ремонт, повторна употреба и рециклиране), както и екотуризма.

В същото време хората отправят ясно предупреждение срещу несигурната заетост, като краткосрочни и нископлатени работни места, които не осигуряват стабилност. Те настояват за дългосрочни ангажименти от страна на работодателите, гаранции за сигурност на заетостта и достойни условия на труд. Представители на местните общности изразяват сериозни притеснения, че жените, представителите на ромските общности и по-възрастните работници често остават извън качествените възможности за заетост, и подчертават необходимостта от политики, които гарантират равен достъп за всички.

Начело в списъка поставям училища и университети, които трябва да предлагат адекватно образование и специализации, съответстващи на времето.

Гражданите също така подчертават, че публичните инвестиции следва да бъдат основен двигател на икономическата диверсификация. Общините и държавата

трябва да инвестират в зелена инфраструктура, да подкрепят кооперативи и семейни предприятия и да адаптират правилата за обществени поръчки така, че училища, болници и социални институции да работят с местни производители и доставчици на услуги. По този начин преходът ще носи преки ползи за местните общности, вместо да бъде воден основно от външни компании.

В заключение участниците подчертават, че преквалификацията трябва да бъде пряко обвързана с реално налични работни места, а компаниите, които се възползват от публична подкрепа, следва да бъдат задължени да наемат част от работниците, засегнати от прехода. Това би допринесло за изграждане на доверие, че обучението и преквалификацията водят до реални и устойчиви кариерни възможности в новата икономика.

”

Нови специализации, които „произвеждат“ специалисти, отговарящи на съвременните изисквания... Не говоря само за ИТ [...], а за създаването на специфични програми, свързани с развитието на различни области... медицина, наука, технологии...

”

ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОЛИТИКИ ВЪПРОСИ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА ДИВЕРСИФИКАЦИЯ И КАЧЕСТВЕНАТА ЗАЕТОСТ

Диверсификация на регионалните инвестиции. На вниманието на Министерския съвет, Министерството на иновациите и растежа, Регионалния съвет за развитие на Югоизточен регион и общините:

Да се даде приоритет на публичното финансиране за конкретни проекти в областта на възобновяемата енергия (напр. соларни паркове върху рекултивирани минни терени в района на Раднево и Гълъбово), за ИКТ хъбове в град Стара Загора, за устойчиво земеделие в селските общини и за екотуризм в подножието на Средна гора. Финансирането следва да бъде обвързано със създаването на работни места за местните жители.

Гарантиране на качествена заетост, а не само брой работни места. На вниманието на Инспекцията по труда, синдикалните организации, управляващите органи на Фонда за справедлив преход и работодателските организации: Да се въведат задължителни критерии за новите работодатели в индустриалните зони (напр. Индустриална зона „Загоре“), които да изискват трудови договори със справедливо възнаграждение, безопасни условия на труд и минимални ангажименти за заетост от поне три години.

Да се създадат механизми за мониторинг чрез Инспекцията по труда и синдикатите с цел предотвратяване на несигурни форми на заетост.

Свързване на преквалификацията с реални възможности за работа. На вниманието на Министерството на образованието и науката, регионалните бюра по труда, Агенцията по заетостта и местните работодатели:

Да се разработят обучителни модули за миньори и работници в енергийните мощности, които да отговарят пряко на наличните свободни работни меставсекторите на възобновяемата енергия, строителството, логистиката и информационните технологии. Компаниите, които се възползват от европейска или държавна подкрепа, следва да подписват споразумения за наемане на определен дял от завършилите тези програми.

Подкрепа за МСП и предприемачеството като двигатели на промяната. На вниманието на Министерството на икономиката и индустрията, общините, регионалните бизнес организации и Българската банка за развитие: Да се задели целеви дял от ресурсите на Фонда за справедлив преход специално за малки и средни предприятия и кооперативи в региона. Да се предоставят техническа помощ, нисколихвени заеми и насоки за кандидатстване за тези средства. Да се създадат местни консултативни звена в подкрепа на малкия бизнес за ориентиране в процедурите за финансиране, подготовка на проектни предложения и разработване на планове за диверсификация в сфери като услуги, логистика и зелено строителство. Да се разширят грантовите схеми на регионално ниво в подкрепа на семейни предприятия и предприемачи в селските райони в областта на земеделието, занаятите и туризма.

Използване на обществените поръчки за укрепване на местната икономика.

На вниманието на общините, Агенцията по обществени поръчки и Министерството на финансите: Да се адаптират правилата за общинските обществени поръчки така, че училища, болници и социални институции в региона да могат да възлагат дейности на местни малки и средни предприятия – включително за кетъринг, поддръжка, енергийно обновяване и ИТ услуги. Това ще допринесе за задържане на добавената стойност и заетостта в региона, вместо те да се изнасят към външни изпълнители.

Насърчаване на приобщаващ достъп до нови възможности.

На вниманието на Министерството на труда и социалната политика, регионалните служби по заетостта, неправителствените организации и общините: Да се разработят целенасочени мерки за подкрепа на жените, представителите на ромските общности и по-възрастните работници в Раднево и Гълъбово, където изключването от пазара на труда е най-силно изразено. На регионално равнище да се разшири достъпът до услуги за грижа за децата и гъвкави форми на заетост, така че повече жени да могат да участват в новите икономически дейности.

”

Обща стратегия, споделени цели, план и идеи... Стратегии, които създават мост между обществото и засегнатите работници.

”

”

Достатъчни възможности за спорт и отдих в региона.

”

“ОСИГУРЕТЕ СПРАВЕДЛИВОСТ, ПРИОБЩАВАНЕ И ДОВЕРИЕ В ПРОЦЕСА НА ПРЕХОД”

За много от гражданите на Стара Загора справедливият преход не се изчерпва единствено със заетост и обучения, а е тясно свързан и с усещането за справедливост и достойнство. По време на работилниците и интервютата в рамките на Регионалните лаборатории за информираност за бъдещето участниците многократно изразяваха притеснения, че уязвими групи – младежи, жени, представители на ромските общности, по-възрастни работници и хора в селските райони – често остават извън новите възможности, като същевременно понасят най-тежките последици от промените. Без целенасочени мерки съществува опасение, че преходът ще задълбочи съществуващите неравенства, вместо да допринесе за тяхното преодоляване.

Повтаряща се тема беше и доверието в институциите. Гражданите посочват липсата на прозрачност при управлението на средствата и програмите за прехода и настояват за ясна комуникация, публичен мониторинг и видими доказателства, че мнението на общностите реално влияе върху вземаните решения. Мнозина подчертават, че докато властите не покажат по ясен начин как гласът на хората се отчита, доверието в процеса ще остане ниско. Участниците изтъкнаха и спешната

необходимост от по-силни социални услуги в целия регион. Достъпът до здравеопазване, грижи за децата, подкрепа за възрастните хора и културни пространства е неравномерен. Здравеопазването, в частност, се очерта като особено спешна потребност, с призови за мобилни здравни екипи и общностни здравни центрове, които да гарантират достъп както в градовете, така и в селата. Въпреки това тази тема отсъства от Териториалния план за справедлив преход и други официални рамки, което ясно разкрива разминаване между публичните политики и приоритетите на хората. Гражданите подчертават, че инвестициите в училища, детски градини, здравни услуги и културен живот са също толкова важни, колкото и индустриалните проекти. Без тях много семейства, особено в по-малките общини, не могат реално да се възползват от новите възможности.

На ниво общност участниците акцентират върху ролята на мрежите за солидарност и на културните институции – като читалища, неправителствени организации и сдружения – като доверени пространства за учене, участие и взаимопомощ. Според тях тези мрежи следва да бъдат укрепени и финансово подкрепени като ключови партньори в процеса на прехода.

Участниците настояват социалната справедливост да бъде водещ принцип за всяка мярка, свързана с прехода. Това означава не само компенсиране на най-силно засегнатите от поэтапното извеждане на възглицата, но и гарантиране, че традиционно слабо представените групи получават реални възможности за развитие и просперитет в променящата се икономика.

Цитатите са споделени от участници в Регионалните лаборатории за информираност за бъдещето в Стара Загора.

ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СПРАВЕДЛИВОСТ И БЛАГОСЪСТОЯНИЕТО НА ОБЩНОСТТА

Поставяне на социалната справедливост като основен принцип на прехода. На вниманието на Министерския съвет, Министерството на труда и социалната политика (МТСП) и Съвета за регионално развитие на Югоизточния район: Да се гарантира, че всяка мярка в рамките на прехода – независимо дали е свързана с образование, преквалификация или инфраструктура – включва изискване за намаляване на неравенствата. Това предполага приоритизиране на инвестиции в силно зависимите от въгледобива общини като Раднево и Гълъбово, както и в селските райони с ограничен достъп до услуги и заетост. Към всички проекти, финансирани по линия на прехода, следва да се добавят оценки на социалното въздействие.

Гарантиране на прозрачност и граждански мониторинг. На вниманието на общините, управляващия орган на Фонда за справедлив преход, НПО и гражданските съвети: Да се публикуват тримесечни отчети на общинско ниво с ясно разпределение и разходване на средствата по Фонда – по проекти и бенефициенти. Да се създадат граждански съвети за мониторинг в Стара Загора, Раднево и Гълъбово с участие на синдикати, НПО и

представители на местните общности, които да проследяват разходите и резултатите.

Укрепване на местните социални услуги и инфраструктура. На вниманието на общините, Министерството на здравеопазването и МТСП: Да се осигури финансиране за мобилни здравни екипи в селата на общините Стара Загора, Раднево и Гълъбово; да се разшири капацитетът на услугите за грижа за децата с цел намаляване на листите на чакащите в град Стара Загора; да се развият услуги за грижа за възрастни хора в Гълъбово, където населението застарява най-бързо. Културната инфраструктура в по-малките населени места следва да бъде обновена като достъпни общностни пространства.

Подкрепа за общностните мрежи и културните институции. На вниманието на общините, Министерството на културата, донорските програми и регионалните неправителствени организации: Да се въведат многогодишни програми за финансиране на читалища, НПО и местни сдружения в градските квартали и селските райони, за да предоставят обучения по ИТ, гражданско образование и социални дейности. Да се осигурят средства за укрепване на тези мрежи като признати и активни партньори в процеса на прехода.

Приоритизиране на уязвимите групи при достъпа до нови възможности. На вниманието на регионалните бюра по труда, МТСП, общините и НПО: Да се разработят целенасочени програми за заетост и предприемачество за жени, завръщащи се на пазара на труда, за представители на ромските общности в селските райони, за по-възрастни работници, засегнати от закриването на мини, и за младежи в риск от напускане на региона. Да се предвидят субсидии за работодатели и да се гарантира достъп до преквалификационни курсове и извън Стара Загора.

БЪДЕЩЕ НА ОБЩНОСТТА И ПОЛИТИКИТЕ: ВИЗУАЛИЗИРАНЕ НА РАЗЛИЧНИ СЦЕНАРИИ

Вероятно бъдеще

Вероятното бъдеще отразява очакванията на хората, ако настоящите тенденции продължат и преходът не се ръководи от силни, приобщаващи политики. Гражданите очакват ускорено обезлюдяване, като младите хора търсят по-добри възможности в други региони:

„ Ако нищо не се промени,
децата ни ще си тръгнат и ще
останем с празни училища и
затворени бизнеси.

Те очакват несигурните работни места и ниските заплати да заменят сигурните работни места във въгледобивния сектор, особено ако преобладава участието на чуждестранни инвеститори, докато местните предприятия бъдат пренебрегвани. Обща загриженост,

„ Местната власт трябва да
дава приоритет на местния
бизнес, вместо да стимулира
чуждестранни инвеститори.

”

изразена по време на обсъжданията, беше: Екологичният и здравният натиск също са част от тази картина, като съществуват сериозни съмнения, че замърсяването, свързано с въглищната индустрия, ще бъде адекватно овладяно.

Управлението се възприема като уязвимо, а широко разпространено е усещането, че институциите може да не успеят да изпълнят поетите ангажименти.

„ Решенията се вземат
далеч от нас и хората не
виждат къде отиват парите

”
В своята съвкупност тези нагласи очертават визия за бъдеще, белязано от застои, отлив на хора, ограничени възможности и отслабващо доверие в институциите.

предпочитано бъдеще

Предпочитаното бъдеще, за разлика от вероятното бъдеще, показва стремежите на общността за справедлив и ориентиран към бъдещето преход. Гражданите си представят диверсифицирана зелена икономика, съчетаваща възобновяема енергия, информационни технологии, устойчиво земеделие и екотуризъм. Както е уловено в едно първоначално твърдение,

„ Регионът на Стара Загора
трябва да се утвърди
като дигитален център
за високотехнологични
компаниии

В тази предпочитана визия Стара Загора не се определя от миналото си, а от способността си да внедрява иновации, да задържа младите хора и да изгражда доверие чрез участие, водено от общността. Гражданите искат да видят бъдеще, в което решенията се вземат прозрачно, обществените услуги са достъпни, а обществените мрежи (местни културни центрове, неправителствени организации, граждански групи) играят централна роля в поддържането на устойчивостта и солидарността.

Много от тях също така подчертаха важноста на съгласуването на образованието с нуждите на пазара на труда:

„ Професионалното
образование трябва да бъде
приоритет, за да отговори на
бъдещите нужди на пазара на
труда.

Хората искат училищата да предоставят на учениците не само технически умения, но и да отключват креативността и да стимулират критичното мислене, подкрепено от силни връзки между образованието, бизнеса и местната власт. Те също така подчертаха благосъстоянието на общността като стълб на прехода:

„ Не става въпрос само за
работа; имаме нужда от
„ условия, за да живеем добре

Политически визии за бъдещето

Един от резултатите от първите етапи на лабораториите беше изготвянето на картографиране на мерките в областта на политиките за устойчив преход, които са от значение за регион Стара Загора. Те включват Фонда за справедлив преход (JTF), Националния план за възстановяване и устойчивост, Националния план в областта на енергетиката и климата на България, Регионалната стратегия за развитие на Югоизточния район за планиране, общинските програми за развитие, както и Регионалната стратегия за интелигентна специализация. Пълният списък на разгледаните документи е представен в приложението.

В сравнение с предпочитаното бъдеще на общността, политическата рамка показва по-технократска и ориентирана към индустрията перспектива. Националните и регионалните документи наблягат на мащабните инвестиции и инфраструктурни приоритети, но обръщат по-малко внимание на ежедневните нужди като качествено образование, достъп до здравеопазване или обществени услуги. В лабораторните упражнения участниците често отбелязваха, че макар стратегиите да са представени като „ориентирани към хората“, практическият фокус е върху реструктурирането на индустрията, декарбонизацията и техническата модернизация.

От анализа на политическите документи се открояват няколко ключови области на фокус:

1. Декарбонизация на промишлеността: Политиките дават приоритет на постепенното премахване на въглицата и модернизирането на енергоемките индустрии, с мащабни инвестиции в проекти

за възобновяема енергия и водород.

2. Преквалификация и адаптация към пазара на труда: Програмите целят да подготвят работниците за бъдеща заетост в енергийния и цифровия сектор, но гражданите се съмняват дали това ще доведе до сигурни местни работни места. ТПСП предвижда 36,5 милиона евро за обучение и преквалификация, но участниците в семинарите многократно поставяха под въпрос дали тези програми ще осигурят устойчива, дългосрочна заетост в региона.

3. Технологично ориентирани решения: Стратегическите документи подчертават иновациите, цифровизацията и автоматизацията като двигатели на прехода, но има по-малък акцент върху социалното равенство и предоставянето на услуги.

4. Модернизация на инфраструктурата: Основно финансиране се разпределя за транспорт, цифрова свързаност и индустриални зони, като се обръща ограничено внимание на това как тези инвестиции се превръщат в ползи за общностите и семействата.

Въпреки че тези мерки са от съществено значение за постигането на националните и европейските цели в областта на климата, тяхното непосредствено въздействие върху ежедневието на гражданите, като например модернизирането на училищата, подобряването на достъпа до здравеопазване в селата или осигуряването на прозрачно използване на фондове, остава ограничено. Този контраст подчертава разликата между това, което общностите описват като предпочитано бъдеще, и насоките, предприети от съществуващите политически рамки.

От анализа на политиките бяха открити няколко ключови аспекта, свързани както с рискове и възможности, подчертани в стратегическите документи, така и с приоритетите, изразени от общността по време на лабораториите и съпътстващите дейности по ангажиране.

Това съпоставяне е представено в таблиците по-долу и показва как рамките на публичните политики и гласовете на местните общности по различен начин адресират ключовите ресурси и предизвикателства на региона.

Природен капитал

Перспектива на публичните политики

Зони за възобновяема енергия	Цели за декарбонизация
Планове за качеството на въздуха и водата	Мерки за рекултивация и възстановяване на земи

Перспектива на общностите

Чист въздух и вода	Рекултивация и повторно използване на бивши минни терени
Опазване на биоразнообразието	Устойчиво земеделие

Икономически капитал

Перспектива на публичните политики

Привличане на чуждестранни инвестиции	Интелигентна специализация (ИКТ, мехатроника, енергетика)
Индустриални паркове и енергийни хъбове	Мащабна индустриална трансформация

Перспектива на общностите

Подкрепа за МСП и предприемачеството	Диверсифицирана икономика (туризъм, възобновяеми енергийни източници, информационни технологии, селско стопанство)
Местните власти трябва да дадат приоритет на местния бизнес	Подкрепа за кооперации и социални предприятия

Капитал на изградената околна среда

Перспектива на публичните политики

Жилищни програми	Планове за градско развитие
Проекти за обновяване на общини	Индустриални зони и логистични центрове

Перспектива на общностите

Достъпни жилища	Пространства за младежки и културни дейности
Балансирани инвестиции между градските и селските райони	Зелени обществени площи

Човешки капитал

Перспектива на публичните политики

Програми за преквалификация и квалификация	STEM и дигитално образование
Фокус върху трудовата мобилност	Обучение за зелени работни места

Перспектива на общностите

Задържане на населението в региона	По-добри училища и по-добре подготвени учители
Развитие на креативност и критично мислене	Осигурени работни места за младите хора

Инфраструктурен капитал

Перспектива на публичните политики

Разширяване на широколентовия интернет	Проекти за дигитализация
Транспортни коридори (пътни и железопътни)	Инфраструктура за водород и възобновяеми източници

Перспектива на общностите

Надежден обществен транспорт	Мобилни здравни звена
Дигитално приобщаване на селата и възрастните хора	Здравни центрове

X-капитал

Перспектива на публичните политики

Съответствие със Зелената сделка на ЕС	Технологични иновации
Цели за въглероден неутралитет	Приоритети за интелигентна специализация

Перспектива на общностите

Прозрачност и доверие	Гражданско участие
Местни културни центрове и НПО като опорни точки	Справедливост и солидарност

ФОРМУЛИРАНЕ НА ТВЪРДЕНИЯ ОТ РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ СЕМИНАРИТЕ

Сравнението между гласовете на местните общности и действащите политически рамки разкри съществени допирни точки, но и важни пропуски. От една страна, Териториалният план за справедлив преход по Фонда за справедлив преход, Националният план за възстановяване и устойчивост и Югоизточната регионална стратегия за развитие поставят акцент върху индустриалната декарбонизация, технологичното обновяване и мащабните инфраструктурни проекти. От друга страна, жителите на регион Стара Загора подчертават, че справедливият преход трябва да се основава на сигурна и достойна заетост, качествено образование и достъп до устойчиви социални услуги.

За да бъдат тези разлики представени по-конкретно и разбираемо, изводите от Регионалните лаборатории за информираност за бъдещето (RFLLs), интервютата, онлайн разискванията чрез Pol.is и наблюденията на екипа бяха обобщени в набор от кратки, ясни твърдения. Тези твърдения открояват както темите, по които има съвпадение с посоките на публичните политики, така и важни приоритети на местните общности, които остават недостатъчно адресирани. След това те послужиха като основа за по-широк обществен разговор и обсъждане.

Други твърдения подчертаха споделени теми с различни акценти, като например

„ Достъпът до здравеопазване трябва да се третира като част от прехода. „

„ Достъпът до здравни грижи трябва да се третира като част от процеса на преход, с мобилни звена за селските райони. „

Някои от твърденията отразяваха ясни разминавания между гласовете на гражданите и политиките, например:

„ Професионалното образование трябва да бъде приоритет, за да се отговори на нуждите на пазара на труда. „

„ Програмите за преквалификация трябва да бъдат пряко свързани с ангажиментите на работодателите. „

Накрая, няколко твърдения произтичаха директно от опасенията на гражданите, които не са обхванати от съществуващите политики:

„ Решенията относно прехода трябва да бъдат прозрачни, с ясни доказателства за това как се използват публичните средства. „

„ Местните културни центрове трябва да бъдат подкрепяни като центрове за образование, солидарност и граждански живот. „

Чрез изготвянето и обсъждането на тези твърдения процесът създаде връзка между експертно разработените стратегии и реалния живот на хората в региона. Той позволи на гражданите не само да дават обратна връзка по съществуващите политики, но и активно да формулират собствените си приоритети и да участват в оформянето на езика на прехода. По този начин се гарантира, че бъдещето на региона се изгражда едновременно върху технически решения и върху потребности, ясно заявени от местните общности, определени от общността нужди.

ОЦЕНКА НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ НАГЛАСИ В РЕГИОНА

Пет бързи факта за обсъждането в платформата Pol.is в регион Стара Загора

1. **Общ брой участници:** 92 участници се включиха в онлайн обсъждането.
2. **Оригинални твърдения:** 73 оригинални твърдения бяха подготвени от семинари, интервюта и картографиране на политики.
3. **Добавени твърдения:** 36 нови твърдения бяха добавени от участниците по време на онлайн обсъждането.
4. **Общ брой оценени твърдения:** Общо 109 твърдения получиха оценка (съгласен/ несъгласен).
5. **Общ брой подадени гласове:** 5214 гласа бяха подадени за всички твърдения, което показва силна ангажираност на общността.

В последния етап на лабораториите, генерирани от общността твърдения бяха представени за обществено обсъждане чрез платформата Pol.is в региона на Стара Загора. Целта беше да се разшири участието и да се тества как гражданите в целия регион се ангажират с проблемите, идентифицирани по време на семинари, интервюта и картографиране на политики.

Обсъждането показва по кои теми съществува широко съгласие, къде мненията се разминават и кои въпроси предизвикват най-силен обществен интерес. Много от твърденията, свързани с образованието, справедливата заетост и благосъстоянието на общностите, получиха висока степен на подкрепа, докато по други теми – като ролята на чуждестранните инвестиции или темповете на дигитализация – ясно се откритоиха различия между отделните групи от мнения. Оформени бяха отчетливи групи участници около приоритетите в образованието, икономическите модели и екологичните мерки.

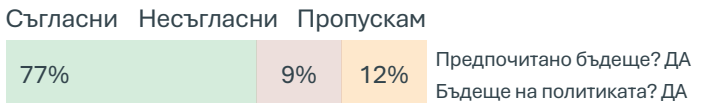
Някои твърдения получиха особено силна подкрепа, включително призови за насърчаване на критичното мислене в училищата, чиста околна среда и зелени пространства, сътрудничество между работодателите и образованието и по-добър обществен транспорт. Други предизвикаха дебати, като например дали цифровите технологии в училищата трябва да се въвеждат рано или по-постепенно, или как да се балансират местните и чуждестранните инвестиции. Не всеки въпрос резонира еднакво - някои предложения получиха ограничено взаимодействие, което предполага, че осведомеността или неотложността се различават по различните теми.

Консенсусни твърдения

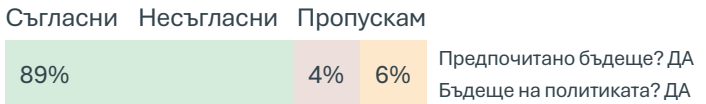
Образованието не трябва да бъде подчинено само на нуждите на пазара, но трябва да развива и критично мислене, гъвкавост и житейски умения.

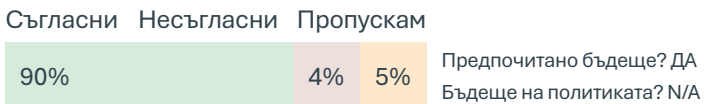
Образованието трябва да бъде по-тясно свързано с нуждите на пазара на труда.

Както работодателите, така и местните власти трябва да инвестират съвместно в професионалното образование.

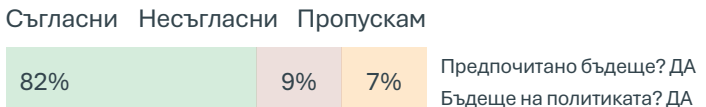
Фокус върху чиста храна, чиста вода, чист въздух за всички жители на населеното място в региона.

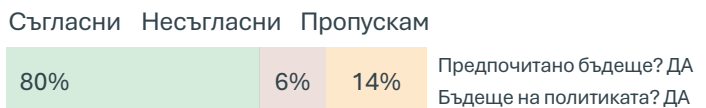
Зелените площи трябва да останат предимно за почивка и отдих.

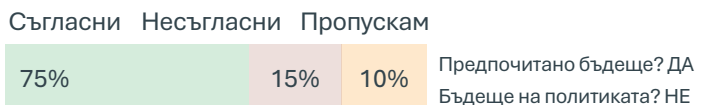
Общественият транспорт в региона трябва да бъде по-ефективен, екологичен и модерен.

Промишлеността трябва да бъде децентрализирана и икономическа активност да се създаде във всички населени места в региона.

Местните власти трябва да подкрепят местния бизнес, вместо да насърчават чуждестранните инвеститори.

Технологиите са полезни само когато се използват правилно, а учителите трябва да бъдат добре подготвени.

Трябва да се инвестира в енергийно ефективен обществен транспорт, достъпен за всички.

КАКВО СЛЕДВА?

Следващите години ще бъдат решаващи за превръщането на визията за справедлив и устойчив преход в Стара Загора в осезаеми резултати. Непосредствените приоритети трябва да се съсредоточат върху използването на фондовете за справедлив преход по начини, които са прозрачни, приобщаващи и отговорни. Това изисква не само ясни правила за допустимост и механизми за контрол, но и участие на гражданите във вземането на решения на общинско и регионално ниво. Специализирани структури за обществен надзор – като например съвети за граждански контрол – могат да предоставят доказателство, че ресурсите достигат до работниците, семействата и местните предприятия, а не се задържат от национални институции или големи външни участници. Такива механизми ще помогнат и за възстановяване на доверието в институциите и ще покажат, че преходът отговаря на нуждите на най-засегнатите от него хора.

Успоредно с това, образованието и преквалификацията трябва да преминат от пилотни инициативи към регионални програми. Реформата на професионалните училища в Раднево и Гълъбово, съчетана с инициативи за дигитална грамотност в селските райони, ще бъде от съществено значение за предотвратяване на емиграцията на младежи и за гарантиране на адаптацията на по-възрастните работници. За да се гарантират значими резултати, обучението трябва да бъде пряко обвързано с трудовите договори в нововъзникващи сектори като възобновяема енергия, устойчиво земеделие и ИТ услуги. Политиците трябва също така да подкрепят културните центрове и обществените организации като партньори в образованието и обучението за възрастни, като признават

тяхната роля за достигане до уязвимите групи. Втори приоритет е да се затвърди икономическата диверсификация чрез инвестиции, полезни на регионално ниво. Макар че мащабните проекти за възобновяема енергия и водород ще оформят енергийното бъдеще на региона, те трябва да бъдат допълнени от целенасочена подкрепа за МСП, кооперации и семейни предприятия, които поддържат препитанието в градовете и селата. Правилата за обществени поръчки трябва да бъдат адаптирани така, че училищата, болниците и социалните институции да доставят стоки и услуги на местно ниво, като се гарантира, че средствата от ЕС увеличават ползите за регионалната икономика. Същевременно критериите за нови инвеститори трябва да включват ангажменти за осигуряване на сигурни, добре платени работни места за местните, предотвратявайки несигурна или краткосрочна заетост.

Преходът в Стара Загора ще бъде успешен само ако социалната справедливост и благосъстоянието на общността са третирано като основни стълбове, а не като отделни проблеми. Това означава социалното въздействие да бъде системно оценявано във всички проекти, както и паралелно инвестиране в здравеопазване, грижи за децата, подкрепа за възрастните хора и културна инфраструктура, наред с развитието на индустриални зони и транспортни коридори. Ще е необходим по-силен общински капацитет за планиране, координиране и предоставяне на тези услуги, с подкрепата на националните власти и партньорите от ЕС. Чрез провеждането на балансирана политика, която съчетава декарбонизацията със социална справедливост, регион Стара Загора може да се утвърди като пример за това как въглищните региони в Югоизточна Европа могат да осъществят преход, без да оставят местните общности извън него.

РЕГИОНАЛНИ ЛАБОРАТОРИИ ЗА ИНФОРМИРАНост ЗА БЪДЕЩЕТО СТЪПКА ПО СТЪПКА

Регионалните лаборатории за информираност за бъдещето (Regional Future Literacy Labs – RFLLs) бяха проведени в четирите пилотни региона: Стара Загора (България), Норботен (Швеция), Лузатия (Германия) и Катовице (Полша). Във всеки регион беше ангажирана отделна засегната от прехода общност. Лабораториите следваха осеметапна структура, използвайки както семинари, така и инструмента за дигитално ангажиране Pol.is.

- 1. Подготовка:** Картографирани бяха потенциалните въздействия на мерките за преход към устойчивост на ниво ЕС, национално и регионално ниво, включително Териториалният план за справедлив преход по Фонда за справедлив преход, Националният план за възстановяване и устойчивост и Югоизточната регионална стратегия за развитие и съответните общински програми.
- 2. Първи и втори семинар** В Стара Загора двете работилници на RFLL бяха обединени в една среща. Сесията започна с участието на граждани и представители на местната власт, като беше представен проектът DUST и бяха обсъдени регионални ресурси и ключовите теми като заетост, околна среда,

дигитализация и образование. Във втората част гражданите работиха отделно, за да разсъждават върху регионалните предизвикателства и да очертаят своите визии за бъдещето.

- 3. Анализ на бъдещето:** След това тези разговори бяха обобщени и визуализирани, като се направи разлика между бъдещето, което хората очакват, ако настоящите тенденции продължат – вероятно бъдеще – и бъдещето, което биха искали да постигнат – предпочитано бъдеще.
- 4. Сравнение на политиките:** Тези визии на общността бяха сравнени с насоките, очертани от националните и регионалните политики, свързани с устойчивото развитие, за да се подчертае къде приоритетите на гражданите съвпадат или се отклоняват от съществуващите планове.
- 5. Трети семинар:** Въз основа на това сравнение участниците работиха заедно, за да трансформират позициите си в ясни политически декларации.
- 6. Обществено обсъждане:** Твърденията бяха тествани чрез онлайн платформата Pol.is, където по-широк кръг от граждани можеше да гласува и да коментира, което позволи ясно да се открият както зоните на съгласие, така и различията в мненията.
- 7. Четвърти семинар:** В заключителния етап местната общност обобщи резултатите в набор от практически препоръки, насочени към представителите на властта на местно, регионално и национално равнище.

Снимка: Агенция за Регионално Икономическо Развитие | АРИР - Стара Загора

ПОСТАВЯНЕ НА КОНТЕКСТА

ЗАЩО УСТОЙЧИВИЯТ ПРЕХОД ТРЯБВА ДА ЗАПОЧВА ОТ ХОРАТА?

Преходите към устойчивост включват дълбоки социално-икономически промени, които засягат общностите в Европа по различен и често неравномерен начин. Те носят както възможности, така и предизвикателства, особено в региони с по-бавен икономически растеж. За да бъдат тези преходи справедливи и ефективни, те трябва да се планират и прилагат чрез териториално ориентирани, водени от общностите политики, които овластяват гражданите, повишават информираността и изграждат устойчивост. Активното участие на гражданите гарантира, че политиките са отговорни, приобщаващи и съобразени с местните потребности, особено с нуждите на слабо представените групи.

КАКВО Е ТЕКУЩОТО СЪСТОЯНИЕ НА ПРЕХОДА КЪМ УСТОЙЧИВОСТ В РЕГИОН СТАРА ЗАГОРА?

Регион Стара Загора е най-големият въглищен регион в България, в чиято икономическа структура ключова роля играе енергийният комплекс „Марица изток“, който осигурява около 30% от електроенергията на страната. В сектора пряко са заети приблизително 20 000 души, а още между 80 000 и 100 000 работни места са косвено свързани с него чрез подизпълнители, услуги и вериги на доставки. Комплексът обхваща територията на три общини – Раднево, Гълъбово и Стара Загора, което прави бъдещето му определящо за социално-икономическата стабилност на по-широкия регион.

Европейската комисия одобри Териториалния план за справедлив преход на България, като отпусна 1,2 милиарда евро за Стара Загора, Перник и Кюстендил. В Стара Загора средствата включват 60 милиона евро за енергийно ефективно обновяване на сгради, 36,5 милиона евро за обучение и преквалификация на миньори и работници в електроцентрали, както и ресурси за рекултивация и възстановяване на повече от 2000 хектара земя за възобновяеми енергийни източници и индустриални зони.

Въпреки тази подкрепа регионът е изправен пред сериозни предизвикателства – замърсяване на въздуха и почвите в районите около Раднево и Гълъбово, силна зависимост от една доминираща индустрия и нарастващо социално напрежение. Протестите на работници през 2023 г. ясно откритоха опасенията от загуба на работни места и подчертаха необходимостта от справедлив, прозрачен и приобщаващ преход, който едновременно да гарантира поминъка на хората и да допринесе за постигането на климатичните цели.

Защо местната общност е по-слабо ангажирана в прехода на регион Стара Загора?

В регион Стара Загора дебатите, свързани с прехода, често се водят основно от националните институции, големите енергийни компании и общинските администрации, докато гласовете на по-малките градове, селата и местните общностни групи остават слабо представени. Много жители се чувстват отдалечени от процесите на вземане на решения и не разполагат с достатъчно достъпна

и разбираема информация относно Териториалните планове за справедлив преход. Ограничените възможности за участие във формирането на политики, в съчетание с ниско доверие в институциите и опасенията, че финансовите ресурси няма да достигнат до обикновените хора, допълнително намаляват готовността за ангажиране. Тези бариери крият риск да бъдат пренебрегнати ценни местни знания и опит на общностите, които са от съществено значение за изграждането на справедлив и ефективен преход.

Справедливият преход в регион Стара Загора е много повече от промяна в енергийния модел – той представлява дълбока социална и икономическа трансформация за региона. Постепенното намаляване на ролята на въглищата и реструктурирането на свързаните с тях индустрии пряко засягат хиляди работници, техните семейства и по-широката местна общност. За да бъдат тези промени справедливи и ефективни, политиките следва да стъпват върху местните реалности и да се формират с активното участие на гражданите. Подходите, водени от самите общности, гарантират, че стратегиите за преход отговарят не само на националните и европейските климатични цели, но и на ежедневните потребности на хората – заетост, образование, здравеопазване и качество на живот. Активното ангажиране на гражданите изгражда доверие, повишава устойчивостта на региона и прави прехода по-приобщаващ, особено за групите, които често остават извън процесите на вземане на решения.

ПРОЕКТЪТ „DUST“ И РЕГИОНАЛНИТЕ ЛАБОРАТОРИИ ЗА ИНФОРМИРАННОСТ ЗА БЪДЕЩЕТО

Проектът DUST, финансиран по програма „Хоризонт Европа“, има за цел да демократизира териториалните подходи към прехода към устойчивост чрез засилване на участието на гражданите и изграждане на доверие. Чрез Регионалните лаборатории за информираност за бъдещето проектът насърчава приобщаващ, териториално ориентиран диалог между граждани и вземащи решения в региони, уязвими към последиците от прехода.

Тези лаборатории помагат на гражданите да си представят и да се подготвят за бъдещето, като по този начин повишават способността им за адаптация. Те имат за цел д:

Повишат на осведомеността за въздействието на местните политики

Осигуряват платформа за изразяване на надежди и притеснения

Изграждат на доверие между гражданите и институциите

Интегрират на местните знания в политиката

Насърчат на проактивно участие на гражданите в съвместното създаване на политики

Снимка: Д-р Джери и Рой Клоц33

ПРИЛОЖЕНИЕ

Пълен списък на анализирани стратегически документи

- » Териториален план за справедлив преход – област Стара Загора.
- » Национален план за възстановяване и устойчивост на България.
- » Национален план за енергетика и климат (НПЕК) 2021–2030.
- » Интегрирана стратегия за териториално развитие на Югоизточния регион 2021–2027.
- » Интегриран план за развитие на община Стара Загора 2021–2027.
- » Интегрирани планове за развитие на общини Гълъбово и Раднево 2021–2027.
- » Иновационна стратегия за интелигентна специализация 2021–2027 – България.

Пълен списък с твърдения

Образование и умения

- » Образованието трябва да бъде по-тясно свързано с нуждите на пазара на труда.
- » Образованието не трябва да бъде подчинено единствено на нуждите на пазара, а трябва да развива критично мислене, гъвкавост и житейски умения.
- » Както работодателите, така и местните власти трябва съвместно да инвестират в професионално образование.
- » Пазарът на труда, а не местната власт, трябва да има водеща роля и отговорност за обучението на персонала.
- » Ранното кариерно ориентиране ограничава развитието на интереси.
- » Кариерното ориентиране трябва да започва от средното училище (5-7 клас).

- » Училищата трябва да дадат приоритет на развитието на STEM области – наука, технологии, инженерство и математика.

Дигитализация и технологии

- » Дигиталните технологии могат да направят обучението по-достъпно и ангажиращо.
- » Прекомерната дигитализация може да навреди на критичното мислене и социалните умения.
- » Дигитализацията трябва да бъде интегрирана на всички нива на образованието, допълвайки традиционните методи.
- » Дигиталните технологии трябва да се въвеждат в образователния процес само след определена възраст и при условие че учителите са подготвени да ги използват ефективно.
- » Регионът на Стара Загора трябва да се утвърди като дигитален център с благоприятни условия за иновативни компании.
- » Интернет инфраструктурата е на добро ниво и не е приоритет за по-нататъшно развитие в региона.
- » Високоскоростният интернет в региона е ключов за дигитализацията и бъдещето на младите хора.
- » Регионът разполага с надежден интернет, което ограничава необходимостта от допълнителни инвестиции в тази област.
- » Недостатъчната интернет свързаност в региона възпрепятства дигиталния напредък и ограничава възможностите за развитие на младежта.

Транспорт и инфраструктура

- » Общественият транспорт в региона трябва да бъде по-ефективен, екологичен и модерен.
- » Подобряването на пътната инфраструктура трябва да бъде спешен приоритет.

» Развитието на транспортната инфраструктура трябва да насърчава активната мобилност (колхозене, ходене пеша) вместо използването на лични автомобили.

» Закупуването на лични превозни средства с ниски емисии трябва да се насърчава чрез безвъзмездни средства/намалени такси и подобрена инфраструктура (зарядни станции, места за паркиране и др.).

» Зоните с ограничен достъп за автомобили в града трябва да бъдат разширени.

» Ограничаването на достъпа на автомобили до определени части на града възпрепятства мобилността на местния бизнес и гражданите.

Околна среда и обществени пространства

» Зелените пространства трябва да останат предимно за отдих и свободно време.

» Парковете трябва да предлагат повече спортни съоръжения и велоалеи.

Икономика и индустрия

» Развитието на традиционните индустрии в района на Стара Загора не бива да се пренебрегва.

Пълен списък с коментари на Pol.is

» Учителите – а по-късно и учениците – трябва да бъдат обучавани приоритетно в използването на дигитални технологии, по-специално изкуствен интелект.

» Хора от всички възрасти, етноси и социални групи трябва да бъдат включени в проекти, свързани с развитието на града.

» Трябва да се създаде регионална кръгова икономика, която да отговаря на всички основни

нужди на населението, свързани с физическото оцеляване и човешкото развитие.

» Въвеждане на образователни дейности, които укрепват връзката на децата и младите хора с природата.

» Фокус върху чиста храна, чиста вода и чист въздух за всеки гражданин в региона.

» Създаване на общност от доброволци, които да подкрепят различни събития и да насърчават взаимопомощта между хората.

» Разширете културната програма с нови събития и фестивали, включително повече спортни, кулинарни и детски събития.

» Спиране на изсичането на дървета, за да се направи място за жилищни сгради.

» Подновяване и подобряване на маршрутите на обществения транспорт.

» Децентрализиране на индустрията и създаване на икономическа активност във всички населени места в региона.

» Работа съвместно с бизнеса за осигуряване на справедливо заплащане, повече социални помощи и по-добри условия на труд.

» Оптимизиране на процесите и работата на общинската администрация.

» Подобряване на качеството на ремонтните дейности, поддръжката и защитата на общинската собственост.

» Всички институции, организации и граждани в града трябва да работят заедно, оставяйки личните разногласия в миналото.

» Трябва да има повече социални програми, които наистина да адресират проблемите на гражданите.

» Създаване на специално звено, където нуждаещите се могат да търсят и получават необходимата помощ, независимо от вида на необходимата помощ.

» Осигуряване на възможности за всеки, който

иска да допринесе със знания, труд или идеи, да се включи в подходящи проекти.

- » Организиране на безплатни публични събития на разнообразни теми, фокусирани върху хората и техните нужди.
- » Организиране на събития, обхващащи всички аспекти на живота, които обединяват и развиват хората, правейки всеки гражданин част от общността.
- » Предлагане на различни безплатни курсове и обучителни програми, където хора в неравностойно финансово положение могат да подобрят своите знания и умения.
- » Увеличаване на зеленината в градовете и селата и засаждане на овощни дървета.
- » Създаване на зони за отдих сред природата.
- » Постигане на истинско единство и солидарност между хората за общото благо и за запазване на населението във всички населени места в региона.
- » Фокус върху достоен стандарт на живот за всеки човек в региона, опазване на околната среда и осигуряване на достъпно образование и здравеопазване за всички.
- » Реновиране на съществуващи и създаване на нови туристически маршрути.
- » Разработване на модерен градоустройствен план с жилищни сгради, разположени на достатъчно разстояние една от друга, и със зелени площи между тях.
- » Осигуряване на добри и редовни връзки чрез екологичен обществен транспорт между всички населени места в региона.
- » Бъдещето на региона зависи от личната мотивация на всички граждани.
- » Изграждане на парк с детска площадка в квартал Железник.
- » СПЕШНО И НЕОБХОДИМО да се ремонтират малките асфалтови пътеки между жилищните

блокове и да се създадат красиви фото кътчета в града.

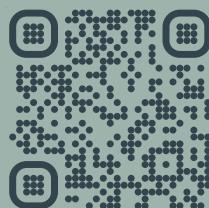
- » Бъдещето на региона зависи от личната мотивация на всички граждани.
- » Осигуряване на добри и редовни връзки чрез екологичен обществен транспорт между всички населени места в региона.
- » Виждам велоинфраструктура.
- » Развитие на повече културни събития. И най-важното: как градът може да задържи младите хора след завършване на училище.
- » Спрете изсичането на зелени площи в парковете и предоставянето им за строителство на жилищни или промишлени сгради.
- » Осигурете безопасен транспорт за деца в автомобили (използване на детски столчета и предпазни колани).
- » Деца под 150 см височина не трябва да се возят на предните седалки на автомобили.
- » Стара Загора е град с голям потенциал за растеж, подходящ за млади и отворени хора.
- » Осигурете транспорт от град Павел баня до жп спирка Павел баня.
- » Не съм съгласен с прекомерната дигитализация – трябва да има повече места за социални дейности.
- » Общината се нуждае от чист въздух и професионално управление; икономическата политика не трябва да служи на политически стратегии.
- » Ако се имат предвид въглищни технологии – не съм съгласен.
- » Обърнете повече внимание на съществуващите места за отдих и спорт. Създайте работна група за поддръжка на парк „Аязмото“ и премахване на сухи дървета.
- » Забранете стари дизелови автомобили и камиони над 15 години!
- » Забранете дизеловите превозни средства над

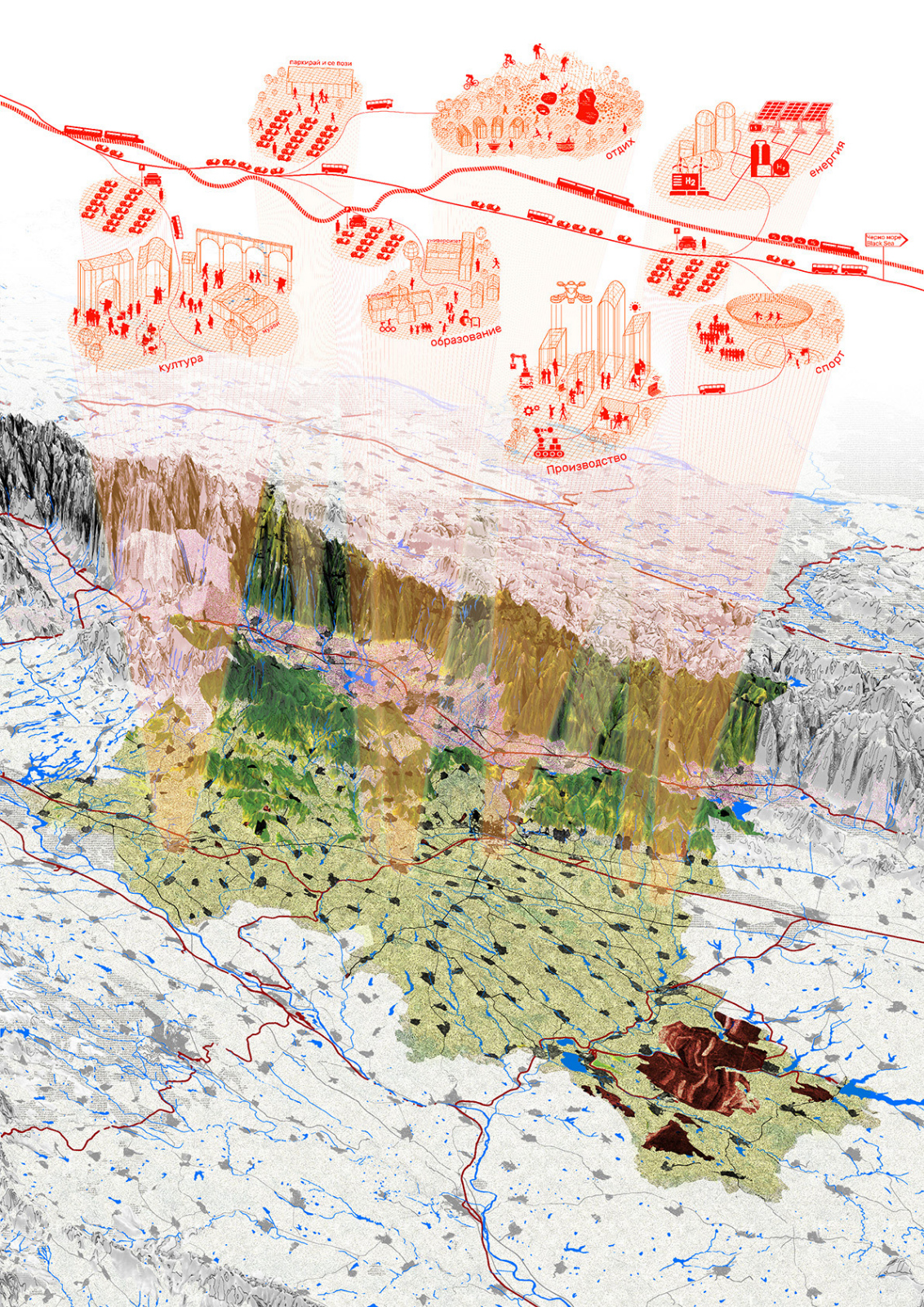

DUST

Democratising
jUst
Sustainability
Transitions

Сканирайте
QR кода, за да
научите повече
за проекта!

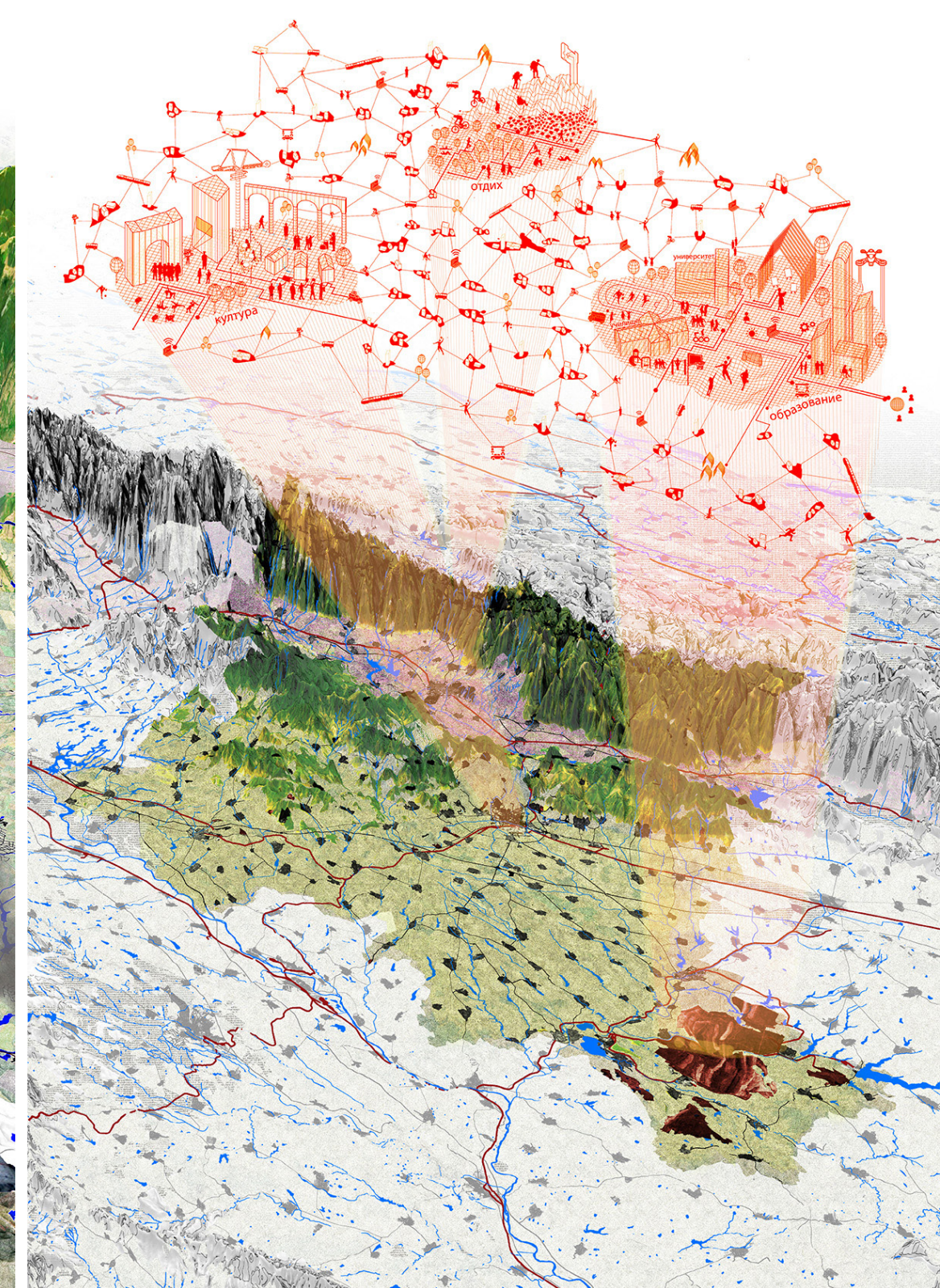
Визия за региона Стара Загора според регионалната политика

A vision for the Stara Zagora region according to regional policy

Страховете и мечтите на жителите за региона Стара Загора

Citizens' fears and dreams of the Stara Zagora region

Предпочитаното бъдеще на гражданите за региона Стара Загора

Citizens' preferred future for the Stara Zagora region

Този проект е получил финансиране от програмата за научни изследвания и иновации „Хоризонт Европа“ на Европейския съюз по споразумение за отпускане на безвъзмездна финансова помощ № 101094869.

Democratising
Just
Sustainability
Transitions

Художествено оформление: 00ZE architects & urbanists.
С подкрепата на Malgorzata Rybak, Delft University of Technology.